

378.147::343

378.096:340

OBRAZOVANJE PRAVNIKA ZA POTREBE KRIVIČNOG PRAVOSUĐA

Prof. dr Miodrag Jović*

Apstrakt:

Autor se u radu bavi jednim segmentom savremenog obrazovanja budućih pravnika, a to je obrazovanje pravnika za potrebe krivičnog pravosuđa.

U realizaciji tog cilja autor najpre iznosi neka svoja zapažanja koja se odnose na određene pojave u procesu studiranja na pravnim fakultetima, a zatim daje i određene predloge koji se, pre svega, tiču nastavnih predmeta, mada je ubedjen da su određeni predlozi već oživotvoreni u nastavnim planovima i programima nekih, ali ne svih, pravnih fakulteta u našoj zemlji. Autor smatra da oni koji su to propustili imaju priliku da to urade sada, čime bi ne samo upotpunili svoje nastavne planove i programe, već bi svakako poboljšali i osavremenili način studiranja na svojim fakultetima.

Ključne reči: obrazovanje, nastavni plan, studijski program, visokoškolska ustanova, pravni fakultet, krivično-pravne discipline, krivično pravo, krivično pravosuđe.

Uvod

U savremenom društvu više nije sporno da je obrazovanje od najranije mladosti do kraja čovekovog bitisanja postalo prioritarna delatnost i vrlo važan proces preraspodele društvene moći i uticaja na preraspodelu svetskih naučnih, tehnoloških, ekonomskih i političkih mogućnosti.

Prvenstveni cilj obrazovanja sastoji se u osposobljavanju pojedinaca - ljudi da razumeju, prihvate i profesionalno ostvaruju duboke promene prema potrebama permanentnog prestrukturiranja privrede i društva i njihove trajne modernizacije. Reč je, dakle o novom čoveku (homo novus), novim stručnjacima i građanima i modernoj civilizaciji koju stvara naučno - tehnološka revolucija.

Razvijene zemlje, posebno zemlje Zapada, se već nalaze u procesu revolucije i to „revolucije inteligencije,, i, na neki način, tihe „ revolucije profesija,, . U tom pravcu, većina pomenutih zemalja su na savremen način već rekonstruisale, reformisale i kadrovski opremile svoje obrazovne institucije i spremno krenule u

---

* Redovni profesor za užu naučnu oblast krivično pravo na Departmanu za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru, e-mail: m.jovic@uninp.edu.rs.

susret novoj, modernoj civilizaciji žestokoj međunarodnoj konkurenciji. Drugim rečima, samo one zemlje koje su u XXI vek ušle sa reformisanim, visokoefikasnim i racionalnim obrazovnim sistemom mogu biti konkurentne na međunarodnom (naravno i domaćem) tržištu znanja, veština i sposobnosti.

S ' tim u vezi postoji mišljenje da se prestiž u svetu ne postiže u fabrici, ni na njivi, ni u laboratoriji, ni u vojsci - konkretna sposobnost jedne zemlje ostvaruje se u školskoj učionici.

Moderan, odnosno na vreme reformisan obrazovni sistem predstavlja generator i suštinu razvoja modernog industrijskog društva. U tom smislu kao primer treba pomenuti da su posle II svetskog rata najsnažniji industrijski razvoj imale upravo Japan i Koreja zato što su na vreme sprovele reformu svojih obrazovnih sistema. Danas ove zemlje predstavljaju tehnološke velesile sa vrlo dobro „ programiranom inteligencijom „ , vrhunskim profesionalcima kao što su superiorni inženjeri, ekonomisti, pravnišci i dr. koji su oslobođeni tradicionalizma i konzervatizma.

Kao integralni deo obrazovanja uopšte, danas je vrlo važno i pitanje obrazovanja budućih pravnika. Još je Rajt Mils, poznati američki sociolog, sredinom XX veka isticao da pravni SAD ne samo da nisu čuvari zakona u korist svih, već sve više postaju „ sluge „ velikih korporacija. Zbog toga su oni, kaže Mils, neprestano zauzeti pružanjem saveta finansijerima kako da u okviru zakona izvedu ono što žele. Isto tako, pravni upozoravaju na rizike kojim se finansijeri izlažu i iznalaze najbolje pravne mogućnosti kako da se oni adekvatno zaštite. U tom pravcu sastavljaju ugovor, redukuju poreze, nastupaju kao savetnici u poslovnim transakcijama ali i kao veza između banaka i trgovinskih i industrijskih preduzeća. Međutim, za vodećeg i vrhunskog pravnika traži se i njegova stručnost u sređivanju i manipulisanju sporova izvan sudskih organa. Ali tu nije kraj. Jer, kao što elite ekonomske moći traže vrhunske pravne stručnjake, tako i elite vojne i političke moći traže odgovarajuće vrhunske pravne stručnjake. Naravno, takva situacija vrhunskim pravnici, pored sticanja visokog društvenog ugleda, doprinosi i ostvarenju prilično velikih zarada ali i dobijanju primamnjivih nagrada i sl.

Visokoobrazovni kadrovi intelektualnog profila služe društvu kao celini, a pravni stručnjaci posebno doprinose uspostavljanju društvenog poretka koji vodi harmoniji. Drugim rečima, pravni stručnjaci uveliko doprinose blagostanju društva, uspostavljanju pravde, reda i mira.

Zato njihove zasluge uživaju prilično veliki ugled na lestvici društvenih vrednosti.

Vreme koje dolazi, mada smo mišljenja da je ono već došlo, od obrazovanja kadrova svih profesija traži mnogo više nego ikad ranije. Svaki dalji razvoj društva determinisan je znanjem, kreativnim ljudskim potencijalima - jednim razvojnim resursima koji nemaju ograničenja. Ulaganja u kadrove su zato alfa i omega ekonomskog i uopšte društvenog razvoja i ujedno su najrentabilnija društvena investicija. U tom smislu „ ljudski kapital, „ , bolje reći, „ kapital u ljudima, „ tj. u njihovom znanju, umenju i kreativnosti, je svuda u svetu već dobio na prioritetu.

Na kraju, shodno ciljevima obrazovanja kadrova uopšte, u veku koji teče, neophodno je imati u vidu i obrazovanje kadrova pravničke struke, odnosno prisutne i buduće tendencije u obrazovanju pomenutog profila kadrova, te u tom smislu preduzeti određene mere koje se prvenstveno odnose na izmene i dopune nastavnih planova i studijskih programa na pravnim fakultetima u našoj zemlji.

1. Neka zapažanja koja se tiču studiranja na pravnom fakultetu

U ovom delu rada (zbog ograničenog prostora) biće izložena samo neka zapažanja, dakle ne sva, koja se tiču pravnih studija. Ta zapažanja se uglavnom odnose na strukturu srednjoškolaca koji upisuju studije prava, sadržaj - kvalitet nastave i stručnu, a pre svega, udžbeničku literaturu.

1.1. Struktura srednjoškolaca koji upisuju studije prava

Prijavlivanje i upis na bilo koji fakultet, pa i na pravni, pretpostavlja da je kandidat (budući „bručoš,“) završio srednju školu u četvorogodišnjem trajanju i stekao opšte srednjoškolsko obrazovanje. To je u redu, međutim, postavlja se pitanje: da li svaki svršeni srednjoškolac može upisati bilo koji fakultet, u našem slučaju pravni fakultet. Naravno da ne može, tačnije rečeno, da ne bi trebalo da može. Po logici stvari, pravni fakultet bi trebali da upisuju svršeni učenici srednjih škola tzv. društvenog smera (npr. gimnazija, ekonomska i sl.). Međutim, tu nije i ne može biti kraj. Da bi svršeni učenik srednje škole društvenog smera mogao da konkuriše i bude primljen na studije pravnog fakulteta potrebno je, prema našem mišljenju, da je u srednjoj školi koju je završio imao (kao poseban) nastavni predmet latinski jezik. Koliko je nama poznato latinski jezik se kao poseban nastavni predmet izučava samo u gimnaziji, i možda sporadično još u nekim srednjim školama koje školuju, pre svega, kadrove medicinske struke. U praksi smo sretali slučajeve da su i neke srednje tehnološke škole - hemijskog smera (primer Leskovca) imale latinski jezik kao samostalni nastavni predmet.

Inače, poznavanje latinskog jezika ovom prilikom pominjemo ne bez razloga. Naime, poznato je da se na pravnom fakultetu proučavaju nastavni predmeti gde je neophodno solidno poznavanje latinskog jezika kao što je to npr. Rimsko pravo ali i drugi predmeti iz korpusa građanskopravnih predmeta. Nije pravni fakultet jedini fakultet za čije je studiranje potrebno prethodno znanje latinskog jezika. Identična je situacija i kada su u pitanju medicinski i stomatološki fakultet.

S' obzirom da se na konkurs za studije na pravnom fakultetu javljaju i srednjoškolci u čijim školama se ne izučava latinski jezik, to su onda oni bili u obavezi da naknadno dostave potvrdu, odnosno uverenje da su savladali latinski jezik, tako što su pohađali časove latinskog jezika, najčešće u nekoj od gimnazija čija je komisija i verifikovala njihovo poznavanje latinskog jezika izdavanjem potvrde, odnosno uverenja. Tek nakon toga su ti studenti mogli da polažu Rimsko pravo, a onda i ispite iz ostalih nastavnih predmeta. Ako je takva praksa

nastavljena, onda je to dobro ali donekle, jer se uvek može postaviti i pitanje kvaliteta tako naučenog latinskog jezika. Međutim, tu nije kraj. Naime, kada su u pitanju pravni fakulteti u privatnom aranžmanu ovakva praksa nije uvedena (bar koliko je nama poznato), što je za posledicu imalo to da su važni nastavni predmeti vrlo teško shvatani od strane upravo onih studenata koji su slabo ili nikako poznavali latinski jezik. U pitanju su, pre svih, bili nastavni predmeti i grupe građanskopravnih predmeta. Smatramo da napred pomenuta praksa „ naknadnog izučavanja „ latinskog jezika (za studente koji ovaj predmet nisu prethodno izučavali u srednjoj školi), bude uveden i kod onih pravnih fakulteta kod kojih to do sada nije bio slučaj, dok kod onih kod kojih ova praksa postoji istu treba produžiti i, u zavisnosti od potrebe, poboljšati odnosno inovirati.

1.2. Nastava i njen kvalitet

U skladu sa Bolonjskim sistemom obrazovanja i transformacijom koju je doživeo naš obrazovni sistem, na našim fakultetima, pa naravno i na pravnom, nastavni predmeti su tako koncipirani da se nastava i vežbe izvode samo u jednom semestru. Time je, što je i logično, kod nekih nastavnih predmeta došlo do smanjenja fonda časova. Odmah da kažemo da je ovakva koncepcija možda vredela kod manje obimnih nastavnih predmeta. Međutim, kada su u pitanju neki obimniji nastavni predmeti kao što je to, na primer Krivično pravo (ali i neki drugi predmeti iz korpusa građanskopravnih nastavnih predmeta), onda je situacija sasvim drugačija. Uzeli smo kao primer nastavni predmet Krivično pravo koji ima svoj Opšti i Posebni deo. Ovi delovi Krivičnog prava su oduvek predstavljali dva posebna nastavna predmeta (Krivično pravo- Opšti deo i Krivično pravo- Posebni deo). Na onim pravnim fakultetima gde je nastavljeno sa takvom praksom do većih poremećaja nije došlo, osim što je kod nastavnog predmeta Krivično pravo - Opšti deo fond časova možda smanjen, jer se ovaj predmet oduvek dvosemestralno izučavalo, dok je nastavni predmet Krivično pravo- Posebni deo zadnjih decenija (i to kod nekih pravnih fakulteta) izučavan u jednom semestru. Međutim, takva situacija nije bila sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka, barem kada je u pitanju Pravni fakultet u Beogradu. Naime, tih godina se i nastavni predmet Krivično pravo- Posebni deo proučavao na Pravnom fakultetu u Beogradu ali i na Višoj školi unutrašnjih poslova u Zemunu u dva semestra. Danas je situacija (u ovom smislu) posebno loša na onim pravnim fakultetima (a takvih je bilo) kod kojih se Krivično pravo opšti i posebni deo izučavaju kao jedan nastavni predmet, i to zamislite samo u jednom semestru sa užasno malim fondom časova. To je svakako najlošije rešenje ne samo za predmetnog nastavnika, već i za studente koji slušaju, nazovimo, predavanja i „ spremaju,„ ispit iz ovog, očigledno nakaradno koncipiranog, nastavnog predmeta. Dakle, ovakvo rešenje (koje nije usamljeno) je prevazišlo, u negativnom smislu, i neka već vrlo diskutabilna Bolonjska rešenja, koja ne moraju obavezno i uvek biti dobra i za naše uslove obrazovanja. S ' toga predlažemo da se na pravnim fakultetima (gde to nije učinjeno) što pre preispitaju

rešenja za svaki nastavni predmet ponaosob, te ukoliko se ukaže potreba neka od njih zameniti boljim rešenjima, ili ova sadašnja modifikovati i prilagoditi našim uslovima obrazovanja.

Sledeće pitanje koje je vrlo važno za obrazovanje kadrova pravne struke, jeste pitanje kvaliteta držanja - izvođenja nastave (predavanja, vežbe, konsultacije). Kada su u pitanju predavanja, ona moraju biti držana što je moguće sadržajnije, sa posebnim i detaljnim osvrtom na teže, složenije i komplikovanije pravne institute. U tom smislu predmetni nastavnici trebaju da vrše obaveznu pripremu predavanja po metodskim jedinicama, a ne da predavanja izgledaju kao nekakva uopštena izlaganja, odnosno izlaganja „ za sve prilike „ koja više liče na govore „ umornih političara „ . Naime, do pojave „ sumornih i umornih „ predavanja dolazi, jer su neki nastavnici zaista umorni od čestih, permanentnih putovanja i angažovanja na drugim visokoškolskim ustanovama u zemlji i inostranstvu ali i od prihvatanja drugih brojnih obaveza za čije ispunjenje realno nemaju vremena. U takvim situacijama ceh plaćaju studenti, jer slušaju slaba, nesistematična i nesadržajna predavanja, što svakako nije korektno prema njima. U tom smislu stav da nastavnici budu angažovani samo na svom - matičnom fakultetu smatramo ispravnim. Naravno, ovde se izuzimaju angažovanja u naučno - istraživačkim ustanovama, gostujuća predavanja, stručna savetovanja, naučni skupovi i sl.

Kada su predavanja u pitanju smatramo da bi bilo dobro, naravno ako je to moguće, da predavač - predmetni nastavnik svoja predavanja ilustruje primerima iz prakse. Naime, stiče se utisak da bi tada studenti ne samo pažljivije pratili predavanja, već bi bolje i lakše shvatili ono o čemu im predmetni nastavnik predaje.

Proces nastave na fakultetu svakako prati i izvođenje vežbi čiji je fond časova srazmerno manji, u odnosu na fond časova koji je određen za održavanje predavanja. Vežbe najčešće izvode asistenti, mada ima i takvih slučajeva da to čine i predmetni nastavnici. U praksi nekih pravnih fakulteta ima pojava da je jedan asistent određen da drži - izvodi časove vežbe na više nastavnih predmeta. To svakako nije preporučljivo, ali nije ni katastrofalno loše. Strašnija je, prema našem mišljenju, jedna druga pojava, a to je da se jednom istom asistentu iz jedne u drugu školsku godinu menjaju nastavni predmeti na kojima asistiraju odnosno izvode vežbe, što je nepojmljivo i apsolutno nedopustivo. Naime, asistentima moraju da budu tačno određeni nastavni predmeti na kojima će izvoditi vežbe i pomagati predmetnim nastavnicima u održavanju procesa nastave. Dakle, primera radi, jedan isti asistent ne može jedne školske godine biti određen da izvodi vežbe na nastavnim predmetima Krivično pravo, Međunarodno krivično pravo i Kriminologija, da bi naredne školske godine bio određen da izvodi vežbe na nastavnim predmetima Uvod u građansko i stvarno pravo, Nasledno pravo, Pородično pravo, Obligaciono pravo, a neke opet naredne školske godine na Upravnom ili Ustavnom pravu, odnosno Rimskom pravu i sl. Ovakvo „šetanje „ asistenata je pedagoški apsolutno nedozvoljeno, a s' druge strane, je i kontra produktivno.

Smatramo da je, pored ispunjenja određenih predhodnih uslova, prilikom određivanja asistenata na pojedinim nastavnim predmetima uputno pitati i samog asistenta u smislu prema kojim to nastavnim predmetima ima posebni afinitet, a zatim, ukoliko je to moguće (a moguće je), upoznati se i sa mišljenjem predmetnog nastavnika kome će taj asistent, nakon što bude određen, pomagati u radu. Isto tako, između predmetnog nastavnika i asistenata treba da vladaju harmonični odnosi. Takve odnose podupiru, pre svega, korektna raspodela radnih obaveza i međusobno poštovanje i uvažavanje. Harmonični odnosi su vrlo važan uslov da bi proces nastave bio ostavren na što višem nivou. Uostalom takvi (harmonični) odnosi treba da vladaju u kolektivu uopšte, odnosno kako na fakultetu, tako i na Univerzitetu u celini.

Inače, solidna fakultetska nastava se ne može odvijati bez prakse koja se zasniva na naučnom radu nastavnika i univerzitetskih ustanova. Naime, svaka naučna obrada pozitivnog prava mora poći od propisa i sudske prakse koja najbolje pokazuje koji se problemi javljaju u primeni prava i kako iste treba rešavati. Dakle, logično proizilazi da je svaka nastava, koja se zasniva na naučnom radu, nužno povezana sa praktičnom primenom pozitivnog prava, tj. sa praksom.

Međutim, izuzetno je teško podučavati primenu prava one kojima nije omogućeno da se u tome lično oprobaju. To znači da nastava na fakultetu mora da obuhvati i praktičnu obuku. U tom smislu neki pravni fakulteti uobičajavaju da organizuju posete studenata pravosudnim i penitensijarnim ustanovama u kojima se praktično upoznaju sa određenom problematikom.

1.3. Stručna - udžbenička literatura

Kada je u pitanju stručna literatura koja služi studentima za pripremu ispita, našu pažnju je posebno privukao sadržaj, odnosno kvalitet udžbeničke literature. Ono što se može odmah zapaziti, jeste da u ovoj oblasti vlada primetno šarenilo u svakom pogledu i velika hiperprodukcija udžbenika kod određenog broja fakulteta, pa naravno i kod nekih pravnih fakulteta. Naprosto, stiče se utisak da udžbeničku literaturu može pisati ko hoće, kako hoće i kad hoće. Dakle, udžbeničku i drugu stručnu literaturu za pripremanje ispita studentima pišu oni koji to mogu i znaju kako se to radi, ali i oni koji to ne mogu, jer ne znaju ili nedovoljno znaju kako se to korektno radi.

Vrlo su upadljivi pojedinačni slučajevi pisanja udžbenika u vrlo kratkom - prekratkome roku, uz vrlo lošu ili nikakvu sistematiku, sa brojnim materijalnim greškama, nepotrebnim ponavljanjima koja su često puta i kontradiktorna, a da ne govorimo o gramatičkim i tehničkim greškama. Određeni autori koriste mnoštvo stranih izvora, što je naravno poželjno i dobro, ali to čine na način koji nije primeran tako ozbiljnom poslu. Naime, verovatno da dokažu kako su koristili široku literaturu (posebno stranu) čime indirektno daju do znanja da dosta solidno poznaju nekoliko stranih jezika, što je za svaku pohvalu i divljenje, naravno, ukoliko je ta činjenica tačna, ti autori „ presnimavaju „ (zahvaljujući savremenoj

elektronskoj tehnici) određene delove iz stranih izvora (sa ili bez korektnog prevoda) i prenose u tekst budućeg udžbenika, najčešće bez valjane sistematike. I tako redom nebrojano puta. Na kraju, kada sve to nekako i „ sklope „ , onda veći deo, a vrlo često i kompletan udžbenik, izgleda kao loša kompilacija autorovih želja. Uz sve to treba dodati i prenatrpanost fus nota „ korišćenih,, stranih izvora u čiju se autentičnost možda može i posumnjati.

Međutim, da se pogrešno ne shvati da je korišćenje stranih izvora nepotrebno, pa i nepoželjno. To sigurno ne, već sasvim suprotno, smatramo da su ti izvori vrlo korisni, potrebni i poželjni, ali smo protiv toga da njihovi delovi budu ubacivani u tekst udžbenika bez ikakvog reda i sistematizacije, tako da štrče i nemaju vezu sa prethodnim i naknadnim delom teksta. A ono što je posle tako („ iz vedra neba „) ubačenog dela vrlo loše, takvi autori ne daju ni svoje mišljenje (jer ga verovatno i nemaju), niti pak opšteprihvaćeno mišljenje domaće (ili strane) pravne teorije. Studentima ne preostaje ništa drugo, nego da posle trećeg ili četvrtog čitanja, iz razloga apsolutnog nerazumevanja „ šta je autor hteo da kaže „ , udžbenik, odnosno stručnu publikaciju odlože i traže druge mogućnosti za pripremu ispita. Na ovaj problem upravo ukazuju studenti - korisnici takvih stručnih publikacija.

Sledeće zapažanje tiče se onih predmetnih nastavnika koji duži niz godina drže predavanja iz određenog nastavnog predmeta, a nikako da stignu da napišu udžbenik ili skriptu. To možda i nije najlošije u ovom slučaju. Lošije od toga je što ti nastavnici za pripremu ispita daju studentima literaturu od nekoliko autora, mahom starije generacije (najverovatnije onu literaturu koja je bila aktuelna kada su i oni sami studirali), pa studenti utroše silno vreme da pronađu literaturu tih vremešnih autora, naravno, ukoliko uopšte uspeju da je pronađu.

Isto tako, kada je u pitanju i sam obim literature, danas su u opticaju nekoliko vrsta udžbenika od kojih su dve vrste posebno interesantne. Naime, jedni su udžbenici vrlo malog obima, a opravdanje za to njihovi autori nalaze u činjenici da su upravo takvi udžbenici u skladu sa Bolonjskim sistemom obrazovanja koji je promovisao jednosemestralni način držanja nastave, bez obzira na obimnost nastavnog predmeta. Pa saglasno tome i udžbenici trebaju biti takvi tj. malog obima, jer navodno samo onda mogu omogućiti studentima pripremu ispita, s' obzirom da obimni udžbenici zahtevaju mnogo više vremena. Međutim, u praksi postoje drastično loši primeri pisanja ovakvih udžbenika, posebno kada su u pitanju udžbenici iz težih i obimnijih nastavnih predmeta, jer su se takvi udžbenici praktično sveli na naslove i podnaslove i puka nabranja uzeta iz zakonskih tekstova. Lako se može zaključiti da se ovde radi o tzv. zakonskim pravima, kao što je to npr. Krivično pravo. Ovakvi udžbenici nisu dobri ni za neke početne kurseve, a kamo li za studije na Pravnom fakultetu. Očigledno je da su neki autori bukvalno shvatili Bolonjski sistem obrazovanja, kao i to da im nastavni predmet nije više dvosemestralan već jednosemestralan, pa mogu pisati kakve god žele udžbenike. Na stranu sada to da li su za neke nastavne predmete bolonjska rešenja adekvatna ili ne. To je posebno pitanje, o kome treba posebno i raspravljati.

Drugu vrstu udžbenika čine udžbenici, suprotno prethodnoj, koji su vrlo obimni, reklo bi se, preobimni. Iskreno rečeno, ni ova vrsta udžbenika nije u potpunosti pogodna za studije, posebno za osnovne studije, ali je daleko pogodnije i prihvatljivija od prethodne vrste udžbenika. Ova vrsta udžbenika je vrlo pogodna za viši stepen obrazovanja od osnovnog, ali i u ovom slučaju ima rešenja, naravno, uz male modifikacije prilikom štampanja. Naime, autor obimnog udžbenika treba da bude korektan u dva pravca. Prvi, da u takvom svom udžbeniku posebno obeleži delove koji će se koristiti za pripremanje ispita na osnovnim studijama, a čitanje ostalih, širih delova prepusti individualnoj volji studenata. Ili da u toku predavanja na osnovnim studijama studentima jasno predoči koji su delovi obavezni za pripremu ispita, a koji to nisu i da se toga striktno pridržava na ispitu (drugi pravac).

Dakle, obimni udžbenici nisu neki veliki problem, mada je rešenje, prema našem mišljenju, u pisanju udžbenika srednjeg obima. Ipak, pravo i trajno rešenje je u pisanju sadržajnijih, sistematičnih, jasnih, stilski doteranih, gramatički ispravnih i tehnički dobro odrađenih udžbenika. Bez toga svaki udžbenik je, manjeviše, loš odnosno nije upodobljen za korišćenje.

2. Obrazovanje pravnika za krivično pravosuđe

Uloga organa pravosuđa u jednom društvu - državi je od bitnog značaja, pa je u tom smislu njihovo pravilno funkcionisanje od velike važnosti. Naime, uspeh u funkcionisanju pravosuđa zavisi od mnogobrojnih i raznovrsnih faktora kao što su društveno - ekonomski i politički odnosi, pozitivno pravo odnosno zakonodavstvo, kulturne i druge prilike u državi i sl. Međutim, nesumljiv uticaj na vršenje pravosuđa svakako ima obrazovanje pravosudnog kadra, koje kao duhovna vrednost predstavlja bitan segment kulture svake društvene zajednice u celini. Drugim rečima, od obrazovanja pravosudnog kadra zavisi i uspeh u obavljanju (vršenju) ove profesije, jer bi u suprotnom obavezno došlo do zaostajanja i ozbiljnih nepravilnosti u radu i uopšte u funkcionisanju pravosuđa.

U savremenom svetu, kod nas i u inostranstvu, u potpunosti je jasno i, naravno, prihvaćeno da pravosudni kadar mora imati stručno pravno obrazovanje. Ali, isto tako, uvidelo se da se zahtevi pravosudnog poziva danas manje nego ikad ranije iscrpljuju u stručnom pravnom znanju i da uporedo sa pravnim obrazovanjem pravosudni kadar uopšte, pa naravno i kadar za krivično pravosuđe, treba da raspolaze i drugim (vrlo raznovrsnim) znanjima koja ne spadaju u oblast krivičnog prava, a često ni u oblast prava uopšte.

Dakle, za razliku od nekog ranijeg vremena, danas se uopšte ne postavlja pitanje da li pravnik treba da poseduje samo pravno znanje ili ne, već se postavlja pitanje koja znanja (pravna i nepravna) i u kom odnosu pravnički, tj. pravosudni kadar treba da stekne da bi njegovo obrazovanje odgovaralo zahtevima pravosudne profesije. Naravno, uz ovo pitanje logički se nameće još jedno - koji su putevi, odnosno načini za sticanje takvog obrazovanja ?

Razlozi koji zahtevaju pa, prema tome, i opravdavaju potpuniju i drugačiju spremu pravničkog kadra, posebno onog za krivično pravosuđe, u odnosu na nekadašnje tradicionalno obrazovanje ovog kadra, jesu pre svega promene koje su nastupile poslednjih decenija XX i u prvoj deceniji XXI veka u svetu, Evropi, a u našoj zemlji posebno. Naime, brz naučni i tehnološko - tehnički razvoj, koji je neosporno koristan za ljudsku civilizaciju, ima svoju „ Ahilovu petu „ , s' obzirom na to da takva vredna dostignuća pojedinci i grupe koriste suprotno njihovoj nameni. Odnosno, koriste ih za vršenje krivičnih dela, pa su se tako desile i bitne promene u strukturi, dinamici, obimu i pojavnim oblicima kriminaliteta (povećano vršenje vrlo složenih krivičnih dela; pojava i širenje visokotehnološkog kriminaliteta ; razvoj i jačanje organizovanog kriminaliteta i na našim prostorima sa svim njegovim pojavnim oblicima. Isto tako, zbog poznatih događaja na prostoru bivše Jugoslavije došlo je do izvršenja brojnih teških međunarodnih krivičnih dela – zločina ali i posledica koje su proizvedene i koje će još dugo opterećivati ljude na ovim prostorima ; vršenje krivičnih dela protiv životne sredine, tzv. dela ekološkog kriminaliteta na koja se ni danas ne poklapa adekvatna pažnja ni društva, ni organa gonjenja , niti pak pravosuđa, što naravno nije dobro i td.).

S' obzirom da kriminalitet nema granice i da je to društvena bolest koja se širi kao epidemija gripa, onda je sasvim razumljivo da u njegovom sprečavanju i kontroli treba da učestvuju svi, dakle, međunarodna zajednica u celini. Jedno od osnovnih sredstava u tom poslu, jeste bar donekle ujednačavanje zakonodavnih rešenja, kao i prihvatanje i ratifikovanja međunarodnih akata

(konvencija, rezolucija i sl.) od strane svih. Naše zakonodavstvo, posebno krivično (materijalno, procesno i izvršno) je poslednjih decenija doživelo transformaciju i dobrim delom je usklađeno, pre svega, sa zakonodavstvom Evropske unije, što je i razumljivo jer je naša zemlja kandidat za prijem u ovu organizaciju. U tom smislu krupne izmene propisa, koje ponekad u osnovu menjaju rešenja do tada važećeg zakonodavstva, zahtevaju da pravosudni kadar raspoláže znatno većim brojem pravnih (krivičnopravnih) informacija i da u kratkom roku obnavlja i dopunjuje svoja pravna znanja, za razliku od prošlih vremena u kojima je nepromenljivost bila osnovno merilo vrednosti pravosudnog sistema.

Postoje naravno i drugi razlozi zbog kojih je kadru za rad u krivično pravosuđe (ali i ostalim pravnicima) potrebna opšta, stručna, etička i politička kultura i zdrav smisao za društvenu stvarnost, ali i mnogobrojna i razovrsna tzv. dopunska znanja, pored odličnog poznavanja pravnih odnosno krivičnopravnih disciplina.

U pravosuđu uopšte, pa samim tim i u krivičnom pravosuđu, uslov za dobro suđenje je pravilno utvrđivanje činjenica u konkretnoj krivičnoj stvari. Od uspeha postignutog u tom poslu zavisi uspeh krivičnog postupka i vrednost odluka koje se u njemu donose. Utvrđivanje činjenica, koje u krivičnom postupku ide ispred primene prava, postoje sve složenije sa razvojem tehnike i tehnologije, a samim tim i tehnike, tj. načina izvršenja krivičnih dela, što, s' druge strane, nema nikakve veze sa materijalnim i procesnim krivičnim pravom. Dakle, stručna pravna sprema

kadra za krivično pravosuđe u obavljanju ovog posla očigledno nije dovoljna. Isto tako, i sama ocena značaja utvrđenih činjenica je van oblasti prava, jer krivični sudija značaj pomenutih činjenica ceni na osnovu slobodnog uverenja i u tome više nema nikakvog oslonca u zakonu, tj. za obavljanje tog posla ne pomaže mu ni najbolje poznavanje propisa. Kao argument za ovu tvrdnju jeste činjenica da je danas sve veća prisutnost složenih veštačenja u krivičnom postupku koja zahtevaju poznavanje raznovrsnih nepravničkih disciplina, naročito sudske medicine, psihijatrije odnosno psihopatologije, genetike, informatike i druge i to ne da bi krivični sudija zamenio veštaka, već da bi mogao znati šta od njega može očekivati, kao i da bi bio u stanju da pravilno shvati i kontroliše njegovo mišljenje. Naravno, suviše mesta bi bilo potrebno da se nabroje ostali mnogobrojni slučajevi u kojima primena krivičnog zakonodavstva (materijalnog i procesnog) zahteva znanja koja nisu pravna, već kriminološka, sudsko - medicinska, psihološka, psihijatrijska, kriminalistička informatička, medicinska - genetička i dr.

Isto tako, prenošenje težišta u borbi protiv kriminaliteta sa represije na prevenciju i prevaspitavanje (resocijalizaciju) učinilaca krivičnih dela, zahteva od pravosudnog kadra, od sudije posebno, dobro poznavanje etiologije kriminaliteta i svestrano poznavanje ličnosti okrivljenog (delinkventa) i njegove sredine. Naime, krivični sudija nije više pravni tehničar, tj. primenjivač prava (pred kojim je samo jedna jedina mogućnost i to ona koju zakon predviđa), već naprotiv, savremeno pravo na sudiju prenosi sve veća ovlašćenja a pravni propis postaje samo okvir u kome se on slobodno kreće, tako da su pred njim mnoge mogućnosti a on treba da pronađe najbolju i da se za nju opredeli. Odluka u postupku zavisi od njegove ocene i zbog toga današnji sudija mora imati osobine i znanja koja u ranijem periodu nisu bila neophodna. I ne samo pri izboru krivične sankcije i pri odmeravanju kazne, već i inače, krivični sudija danas dobija određene funkcije i u postupku izvršenja krivičnih sankcija, što svakako nalaže vrlo dobro poznavanje penologije (i to ne samo penologije u užem smislu - pravo o izvršenju krivičnih sankcija ili izvršno krivično pravo, već i penologije u širem smislu). Uz dobro poznavanje kriminologije i penologije, krivični sudija treba dobro da poznaje i viktimologiju ali i socijalnu patologiju, sudsku forenziku, informatičku tehnologiju i verovatno još mnogo toga što će novo vreme doneti.

Iako se stručno obrazovanje pravnika ni blizu još ne završava dobijanjem fakultetske diplome, nema nikakve sumnje da najšire obrazovanje treba da obezbede upravo pravni fakulteti u toku redovnog školovanja, jer je redovno školovanje i predviđeno za sticanje najpotpunijih znanja potrebnih za obavljanje pravničke profesije, a u tom kontekstu i pravosudne profesije. Propuštanje da se u toku studija na pravnom fakultetu obavi glavni deo posla vezan za stručno obrazovanje pravnika, dovelo bi kasnije do velikih teškoća i išlo na štetu obavljanja redovnog zanimanja (u ovom slučaju pravosudnog). Naime, zaista je malo vremena da bi se u praksi naučilo i ono što se posle redovnog školovanja mora naučiti, a još manje da bi se propušteno nadoknadilo.

Pravni fakulteti u našoj zemlji su do skora davali prevashodno opšte, a ne posebno pravno obrazovanje. Izvesna usmeravanja koja su postajala kod nekih pravnih fakulteta bila su suviše blaga. To je bilo razumljivo, jer pravni fakulteti u ranijem periodu nisu školovali kadar samo za pravosuđe, već i za druge društvene službe, pa su zato njihovi nastavni planovi bili sastavljeni od raznovrsnih nastavnih predmeta, od kojih su samo neki bili namenjeni obrazovanju pravnika za pravosuđe, a drugi pravnicima koji će raditi u drugim državnim organima, odnosno društvenim službama. Dakle, studenti se za vreme školovanja nisu delili, usmeravali prema budućem zanimanju, već su svi studirali discipline obuhvaćene jedinstvenim nastavnim planom. U takvoj situaciji se nije moglo obezbediti da student za koga se u toku školovanja i ne zna da li će raditi u pravosuđu, dobije sva znanja neophodna za vršenje pravosuđa. S' druge strane, nemogućnost da se nastavni planovi (programi) dalje šire, i potreba da između grupa disciplina različite vrste bude očuvana neophodna srazmera, nisu omogućavali uvođenje nikakvih novih disciplina, pa ni krivičnih. Naime, nastavni planovi su morali ostati takvi da ih student prosečnih sposobnosti može savladati u roku određenom za redovno školovanje na osnovnim studijama. Pored navedenog, problem je i u tome što naučnih disciplina potrebnih pravnicima ima mnogo (njihov broj bi se u svakom slučaju i dalje povećavao), a nastavni planovi su, kao što je već rečeno, došli do tačke preko koje se ne bi mogli više širiti. Iz tih razloga uvođenje svake nove discipline, predstavljalo bi obavezno izostajanje, ili barem sažimanje, nekih disciplina koje su već u nastavnom planu, što bi bilo skoro nemoguće, jer su nastavni planovi vrlo malo sadržavali onoga što bi se moglo tretirati kao suvišno ili nekorisno.

Pitanje uvođenja određenog broja novih nastavnih predmeta u planove pravnih fakulteta, koji će i pored toga ostati realni s' obzirom na mogućnost da ih student prosečnih sposobnosti savlada a, sa druge strane, da se ne nanese šteta potrebama obrazovanja pravničkog kadra druge vrste, moglo bi se eventualno rešiti napuštanjem nastave opšteg tipa (opšteg smera, odnosno kako se sada kaže studijskog programa) i strogim usmeravanjem studija, tj. specijalizacijom koja predpostavlja svođenje studija na užu oblast koja bi se dublje, detaljnije odnosno potpunije izučavala. U tom smislu uvođenje specijalizacije u redovno (tj. osnovno) pravničko školovanje, stvaranjem pravosudnog smera na pravnim fakultetima, dalo bi mogućnost da se nastavni plan toga smera oslobodi jednog broja nastavnih predmeta koji pravosudnom kadru nisu preko potrebni, tako da se dobije dovoljno prostora za uvođenje svih onih naučnih disciplina koje su neophodne za obrazovanje pravosudnog kadra .¹

Dakle, u ranijem periodu je bilo pokušaja uvođenja određenih specijalizacija na našim pravnim fakultetima i to specijalizacija u vidu blagog usmeravanja za određene struke, ali su takve specijalizacije bile potpuno neprihvaćene od struka

---

¹ Naravno, specijalizacija nastave u toku osnovnih studija koja predstavlja jedan od načina da se dođe do više početnih znanja potrebnih za vršenje pravosuđa, ne može rešiti sve probleme obrazovanja (školovanja) pravosudnog kadra, ali ih svakako svodi na mnogo manju meru.

kojima je tako obrazovan kadar bio namenjen. Isto tako, u jednom vremenskom periodu je na pravnim fakultetima u bivšoj SFRJ došlo do značajnijih usmeravanja, ali je to rešenje bilo brzo napušteno, ne zbog toga što se pokazalo da ideja u osnovi nije bila dobra, već zbog toga što je realizacija te ideje nailazila na određene teškoće za čije otklanjanje nije bilo preduzeto skoro ništa ili je preduzeto vrlo malo.

Međutim, nasuprot dobrim stranama, ovako usmereno obrazovanje pravničkog kadra imalo je svoje neuralgične tačke, bolje reći, teškoće. Prva i najznačajnija je u tome što se je tada (a i danas je slična situacija) školovalo mnogo više pravničkog kadra, nego što je prema broju slobodnih radnih mesta bilo potrebno. Dakle, školovanje pravničkog kadra nije bilo u skladu sa potrebama društva, niti se upis na pravnim fakultetima ograničavao tim potrebama. To je za posledicu imalo da se na nekim smerovima upisivalo više studenata nego što je za odnosnu oblast bilo potrebno, a na drugim manje. Neravnomerna raspodela studenata po smerovima daje suviše pravnik jedne specijalnosti, a vrlo malo druge specijalnosti. Iz navedenog ali i iz drugih razloga, službe u kojima se zapošljavaju pravnici nisu prihvatile da u konkursima za popunu pojedinih radnih mesta bude postavljen uslov da je kandidat diplomirao na određenom smeru pravnog fakulteta. To nisu htele da prihvate, kako one službe koje bi ostale bez pravnik, tako i one za koje je pravniku bila potrebna specijalnost, jer ih je bilo više nego dovoljno. Tako, npr. za pravosudni smer se je uvek opredeljivao daleko veći broj studenata. Sve to proizvelo je pravu pometnju u zapošljavanju diplomiranih pravnik, pa su tako pravnici školovani za privredu, upravu ili politiku zapošljavani u pravosuđe, i obrnuto, oni koji su školovani za pravosuđe zapošljavani su u drugim službama i organima javne uprave. U tom vremenu naše pravosuđe, posebno krivično, dobijalo je kadar skoro bez ikakve spremne iz oblasti disciplina (tj. nastavnih predmeta) potrebnih za vršenje pravosudnih poslova, tj. pravosudne funkcije. Tako su, primera radi, krivične sudije postajali diplomirani pravnici koji u toku osnovnih studija na pravnom fakultetu nisu izučavali materiju ni krivično - procesnog prava, ni posebnog dela krivično - materijalnog prava, ni kriminologiju, ni kriminalistiku, što svakako nije bilo moguće brzo nadoknaditi u toku pripravničkog staža, posebno ako staž nije bio obavljen u sudu ili javnom tužilaštvu, već mnogo kasnije dugim radom u praksi, ali nikada u potpunosti i do kraja. Dakle, rezultati takvog usmeravanja, odnosno specijalizacije na pravnim fakultetima su bili poražavajući, a samo usmeravanje apsurdno.

Druga neuralgična tačka (teškoća) se ogledala u tome što ni sami studenti nisu rado prihvatili usmeravanje, odnosno specijalizaciju na osnovnim studijama, jer je upravo ta specijalizacija stvarala dodatne teškoće prilikom zapošljavanja. Zbog toga su upravo i hteli, želeli diplomu pravnog fakulteta šireg dijapazona sa kojom se mogu brže i bolje zaposliti na širem području društvenih poslova - službi. Sa druge strane, diplomirani pravnik - specijalista za pravosuđe mora da sačeka da se uprazni radno mesto u organima pravosuđa da bi se zaposlio, a ne bilo koje radno mesto pravnik, pa su samim tim mogućnosti njegovog zaposlenja daleko manje. Prema tome, proizilazi da usmerenje, odnosno specijalizacija od koje će biti

koristi može biti uvedena samo onda ako svaki student unapred zna na kojim poslovima će se nakon uspešno završenih osnovnih studija zaposliti.

Isto tako, eventualno neka, još uža, specijalizacija odnosno usmerenje na studijama pravnog fakulteta, u ranijem periodu, nije dolazila u obzir.² Ono što je karakteristično za taj raniji period, jeste da je vladalo nezadovoljstvo što nastava na fakultetu (tj. na osnovnim studijama) ne pruža više praktičnih znanja koja bi omogućavala da diplomirani pravnik odmah bude sposoban da obavlja pojedine pravosudne funkcije. Naime, tvrdilo se je da je „zanatski karakter „ pravnog obrazovanja na fakultetu potpuno zapostavljen, naročito se je isticao kao nedostatak što se studentima na fakultetu nije omogućavalo ovladavanje tzv. pravno - tehničkim poslovima (npr. tehnikom izrade presude optužnih akata i dr.). Po ovom pitanju bila su i određena preterivanja.

Jedno od tih preterivanja svakako je ono koje je tvrdilo da nastavu na fakultetu treba zadržati samo i isključivo na teorijskim izlaganjima pravne nauke. Međutim, obrazovanje pravnika uopšte, posebno obrazovanje pravnika za poslove pravosuđa, ako se vrši na osnovama tzv. „ čiste,, nauke očigledno trpi, tako da je ovo shvatanje odavno napušteno, što smatramo ispravnim. Naime, kvalitetna fakultetska nastava se ne može odvojiti od prakse. Pa tako, svaka naučna obrada pozitivnog prava mora poći od propisa i sudske prakse koja najbolje pokazuje koji se problemi javljaju u primeni prava i kako se oni mogu prevazići. međutim, s' druge strane, primeni prava je vrlo teško podučavati studente kojima se praktično ne omogućava da se u tome oprobaju. Dakle, nastava na pravnom fakultetu, ipak, mora da obuhvati i praktičnu obuku.

Za razliku od ranijeg perioda kada se o praksi studenata samo pričalo, danas većina pravnih fakulteta u ovom smislu saraduje sa sudovima, tako da studenti prisustvuju u radu pravosudnih organa (npr. prisustvuju suđenjima i sl.). Pored ovoga, na nekim našim pravnim fakultetima su oformljene i tzv. pravne klinike³, kao što su to, na primer, pravni fakulteti u Beogradu, Nišu, Novom Sadu i Kragujevcu, ali i u okruženju (npr. pravni fakulteti u Ljubljani, Mariboru, Zagrebu, Osijeku, Skoplju, Podgorici, Sarajevu, Banja Luci).⁴ Realizacija kliničkog pravničkog

---

² Naime, najuža moguća specijalizacija, odvajanjem krivičnih od građanskih nastavnih disciplina (koja je u vršenju službe moguća), i još dalje, odvajanjem disciplina potrebnih krivičnom pravosuđu od disciplina potrebnih organima unutrašnjih poslova, organima za izvršenje krivičnih sankcija i dr., u toku osnovnih studija na pravnom fakultetu nikako nije dolazila u obzir, iako svima njima nisu bila potrebna ista znanja. Stroga specijalizacija, takođe, nije bila izvršena ni u toku vršenja npr. sudijske funkcije, odnosno nije došlo do potpunog odvajanja krivičnog od građanskog sudije. Zbog navedenog stalo se na stanovištu da studije ne mogu pripremati kadar samo za krivično pravosuđe, već za pravosuđe uopšte.

³ Termin „ pravna klinika,, prvi put je upotrebljen u nemačkoj pravnoj terminologiji na početku XX veka, i u vezi je sa idejom da se i na Pravnim fakultetima formiraju klinike na kojima bi se studenti, radeći sa „ živim „ klijentima na lakšim slučajevima, pod nadzorom profesora i / ili advokata, učili praktičnim znanjima i veštinama (vid. Matejić Mile, Pravne klinike - praktikum, Banja Luka, 2014, str.15).

⁴ Od šezdesetih godina XX veka kliničko pravničko obrazovanje postalo je standarni deo nastavnih programa na američkim pravnim visokoškolskim ustanovama, dok se ovaj oblik pravničkog

obrazovanja na našim pravnim fakultetima (na kojima Pravna klinika ima status naučno - nastavne jedinice, a Kliničko pravničko obrazovanje predstavlja poseban izborni predmet) se najčešće odvija kroz dva ciklusa: Opšta obuka u pravničkim veštinama i Obuka kroz rad sa stvarnim klijentima. Treba posebno istaći da primena praktičnog kliničkog obrazovanja ne prestavlja (niti bi trebalo da predstavlja) nekakvu kopiju modela pripravničkog staža koji je postojao a i danas postoji u mnogim državama, pa i u našoj državi, i koji se kao takav široko primenjuje u različitim granama prava - prilikom stupanja u različite pravničke profesije.⁵

Međutim, mora se imati u vidu da u tajne profesionalne veštine i u profesionalnu tehniku student prava u toku redovnog školovanja nikada ne može potpuno ući. Do sticanja tih znanja dolazi tek kada se započne sa obavljanjem službe. Naime, student se u toku školovanja na pravnom fakultetu , na neki način, samo uvodi u pravo, odnosno pravnu nauku, pa iz tih razloga ne može u potpunosti da ovlada profesionalnom veštinom (npr. ne može da ovlada analizom sudskih odluka koja zaista predstavlja vrhunsku pravnu analizu). Zbog toga su problemi primene prava u toku redovnog školovanja za studente u dobroj meri u sferi apstrakcije. Osim toga težište nastave mora biti na objašnjavanju cilja, razvoja, socijalne i političke strane pojedinih krivičnopravnih ustanova. Bez toga nema dobre primene prava, ni dobrog praktičara, sve i kad bi procesnu tehniku savladao besprekorno. Prema tome, moglo bi se donekle zaključiti da dobrog pravnika danas ne čini samo dobro poznavanje propisa, koji se brzo menjaju i koji u vreme zapošljavanja, najčešće, već pripadaju istoriji, već sposobnosti da se u svakom propisu snađe, preciznije rečeno, da ga pravilno protumači, shvati i primeni.

Sve što je do sada rečeno odnosilo se je na obrazovanje pravničkog, a u tom kontekstu i pravosudnog kadra za vreme studija na pravnom fakultetu. Međutim, proces obrazovanja pravničkog, odnosno pravosudnog kadra ne bi trebalo, a i ne može se zaustaviti završetkom pravnog fakulteta. Dalja nadogradnja u obrazovanju ovog kadra treba da se produži u novim formama i sa novim sadržinama. Naime, to dalje obrazovanje treba da pruži ono što pravni fakultet iz objektivnih razloga to nije mogao da učini, i da se na taj način upotpuni stručna sprema pravničkog - pravosudnog kadra. U tom smislu, u dosadašnjem periodu, posebno važno mesto zauzimalo je organizovanje pripravničkog staža i priprema za polaganje pravosudnog ispita. Ovde treba istaći da i danas značajno mesto u obrazovanju pravosudnog kadra treba da ima upravo pripravnički staž (odnosno vežba) u sudu ili tužilaštvu. U praksi se, i u nekim slučajevima, ta pripravnička vežba skoro ugasila ili se izvodi bez dovoljno dobre organizacije, a u nekim slučajevima se čak izvodi bez plana i programa, što je apsolutno nedopustivo. Pripravnička vežba (tj. staž) je u neraskidivoj vezi sa pripremom za polaganje pravosudnog ispita, jer bez kvalitetno obavljenog pripravničkog staža polaganje pravosudnog ispita je vrlo

---

obrazovanja u Rusiji, Centralnoj i Istočnoj Evropi počeo upražnjavati poslednjih desetak godina. Kod nekih država pravne klinike se tek sada osnivaju (npr. u Italiji).

⁵ Matijević, M., Pravne klinike - praktikum, Banja Luka, 2014., str.17.

otežano i ostaje u domenu teorije, što svakako nije dovoljno. Dakle, i dalje treba ostati na ovom kursu, s' tim što treba još bolje i kvalitetnije organizovati pripravnički staž, zatim polaganje pravosudnog ispita postaviti na boljim osnovama, otvarati centre za pružanje dopunskih znanja potrebnih pravosudnom kadru u kojima bi najnovija znanja prenosio najstručniji pravosudni kadar, organizovati kvalitetne stručne kurseve čiji su programi savremeni i dobro postavljeni i koji će polaznicima dati ono što im je zaista potrebno.

Zaključna razmatranja

Na kraju, umesto zaključka, treba konstatovati da se u obrazovanju pravničkog (pa prema tome i pravosudnog) kadra moraju preduzeti odgovarajuće mere u dve faze. U prvoj fazi (faza studija na fakultetu) prevashodno treba aktuelizovati i osavremeniti nastavne programe u smislu otvaranja novih, specijalizovanih studijskih programa, što podrazumeva uvođenje novih i ukidanje ili integrisanje nekih starijih nastavnih predmeta. U drugoj fazi (faza nakon završenih studija na fakultetu) treba produžiti sa određenim dosadašnjim formama post fakultetskog (osnovnog) obrazovanja i usavršavanja pravničkog, tj. pravosudnog kadra, tako što će se, pre svega, bolje i kvalitetnije organizovati obavljanje pripravničkog staža i izvršiti vrlo dobra priprema polaganja pravosudnog ispita, uz otvaranje specijalnih centara za naknadno obrazovanje pravničkog kadra, a samim tim i pravosudnog kadra.

EDUCATION OF LAWYERS FOR THE PURPOSES OF CRIMINAL JUSTICE**PhD Miodrag Jovic****Abstract:**

The author deals with one segment of contemporary education of future lawyers, which is education pravnika for the purposes of criminal justice. In realization of this goal, the author first presents some observations related to certain phenomena in the process of studying at the faculties of law, and gives certain suggestions which are primarily related subjects, although he is convinced that certain proposals already into existence in teaching plans and programs of some, but not all law schools in the country. The author believes that those who have failed to have the opportunity to do it now, which would not only complement their curricula, but would certainly improve and modernize the way of studying at their universities.

Key words: education, nstavni plan, study program, higher education institution, faculty of law, criminal discipline, criminal law, criminal justice.